

PAPER DETAILS

TITLE: Menfaat Çatısmasından Kaçınma Sorumluluğu

AUTHORS: Muhammet KOÇAKGÖL

PAGES: 61-90

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3236672>

KAMU HUKUKU / PUBLIC LAW

Araştırma Makalesi / Research Article

Menfaat Çatışmasından Kaçınma Sorumluluğu*

Duty to Avoid Conflicts of Interest

Muhammet KOÇAKGÖL**

ÖZ

Menfaat çatışması etik ve hukuk uygulamasıyla ilgili karşımıza çıkan bir problem-
dir. Bu konuda avukatların, yargıçların ve savcılarının etik ve mesleki sorumlulukları
bulunmaktadır. Bu sorumluluk etik bakımdan temelde aynı olsa da her bir meslek
için farklılık gösterebilmektedir. Bu makalede menfaat çatışması avukatlık, yargıç-
lık ve savcılık meslekleri için ayrı ayrı irdelenmiştir. Meslek kodlarıyla ilişkili olarak
Birleşmiş Milletler Bangolare Yargı Etiği İlkeleri, Birleşmiş Milletler Havana Pren-
sipleri, Uluslararası Barolar Birliği Avukatlık İlkeleri, Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri
ve Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları gibi meslek kodlarına yer verilmiştir.
Her bir hukuk uygulamacısının etikten hareketle meslek kodlarını doğru değerlen-
dirip menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğunu yerine getirebileceği göste-
rilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Menfaat çatışması, etik, meslek kodu, avukat, yargıç, savcı.

ABSTRACT

Conflict of interest is a problem related to ethics and legal practice. Lawyers, judges
and prosecutors have ethical and professional responsibilities in this regard. Altho-
ugh this responsibility is basically the same in terms of ethics, it may differ for each
profession. In this article, conflict of interest is examined separately for lawyers,
judges and prosecutors. In relation to the professional codes, United Nations' Ban-
golare Principles of Judicial Conduct, United Nations' Havana Principles, Interna-
tional Principles on Conduct for the Legal Profession, Turkish Court of Cassation's
Principles on Judicial Ethics and Turkish Bar Association's Code of Conduct are
included. It has been tried to show that each legal practitioner can fulfil the res-
ponsibility of avoiding conflicts of interest by correctly evaluating the professional
codes based on ethics.

Keywords: Conflict of interest, ethics, professional code, lawyer, judge, prosecutor.

* Makale gönderim tarihi: 21.11.2022. Makale kabul tarihi: 01.03.2023. Muhammet Koçakgöl,
“Menfaat Çatışmasından Kaçınma Sorumluluğu”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fa-
kültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2023 s. 61-90, <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2023.10.1.4>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, Ankara Sosyal Bilimler
Üniversitesi KKTC Kampüsü, muhammet.kocakgol@asbu.edu.tr,

 <https://orcid.org/0000-0002-1406-2427>.

Giriş

Menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğunun üzerinde eskiden beridir durulduğu söylenmektedir. Hatta İncil'in geldiği dönemde dahi İncil'de geçen hiç kimsenin iki efendiye kulluk edemeyeceği düşüncesinin bu konuyla ilişkili olduğu söylenmektedir¹.

Bu nedenle yüzlerce yıl öncesinden beri menfaat çatışmasından kaçınmak gerektiğiyle ilgili kafa yorulduğu ve en azından yargıç, yönetici, halife gibi hukuku uygulayan kimselere ödev yükleyen hükümlerin olduğu söylenebilir. Günümüzde ise hukuk düzenleri bakımından salt ödev vermeye dönük olmaktan öte kapsamlı etik kodlar ve düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Birçok meslekle ilgili olduğu gibi avukat, yargıç ve savcıların menfaat çatışması olan durumlarda nasıl davranması gerektiğiyle ilgili detaylı mesleki normlar o mesleğe özgü gereklilikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü mesleklerin gereği gibi hayata geçirilmesi için ilgili mesleğin ruhuna uygun olan birtakım genel ilke ve etik kodlar gerekli görülmektedir. Bu değerler, ilkeler ve normlar ise söz konusu mesleği temellendirip anlamlandırma ve mesleğin icrasının en iyi şekilde yerine getirmeyi temin etmeye yaramaktadırlar.² Ayrıca bu tür normlar sayesinde dürüstlük, tarafsızlık gibi birçok değerlerin hayata geçirilmesinde olduğu gibi menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğunun nasıl yerine getirilebileceği de daha detaylı ve somut bir şekilde ortaya konabilmektedir. Bu şekilde normların uygulanıp uygulanmadığının denetlenmesinin (yargıcın öz denetimi dâhil) daha mümkün hale geldiği ve böylece yol gösterici olma özelliklerinin de pekiştirdiği söylenebilir.

Menfaat çatışması esasında sadece hukukçularla ilgili olarak değil birçok farklı alanda çalışan kişileri de ilgilendirebilmektedir. Araştırmacılar, gazeteciler, memurlar ve pazarlamacılar gibi birçok meslek bakımından da menfaat çatışması sorunu ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bir araştırmacıdan rakip araştırma grubunun yazısını veya daha önce ilişkisinin (öğrencilik, danışmanlık, ortaklık, vb. gibi) olduğu birisinin yazısını incelemesi istendiğinde önyargılar ve menfaatlerin çatışması gündeme gelebilmektedir. Benzer şekilde editörü olduğu dergiye yazı yollayan araştırmacının durumunda da çatışma söz konusu olmaktadır.³ Bu örnekler bakımından menfaatlerin çatışması birincil

1 Robert H. Aronson, "Conflict of Interest", *Washington Law Review* S 52 içinde, 1977, s. 808. Bu durum İncil'de "Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez; çünkü ya birinden nefret eder ve ötekini sever, yahut da birini tutar, ötekini hor görür. Siz Allaha ve mammona kulluk edemezsiniz." şeklinde ifade edilmiştir. (Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Yeni Ahit (İncil) Mat-ta'ya Göre 6:24, Zafer Matbaası Yay, İstanbul 1991, s. 6.)

2 Ahmet Cevizci, *Uygulamalı Etik*, Say Yay, Ankara 2016, s. 22-23.

3 David B. Resnik; Susan A. Elmore, "Conflict of Interest in Journal Peer Review", *Toxicologic*

olan mesleki/profesyonel menfaatin ikincil olan bireysel menfaatlerden önemli ölçüde etkilenmesi şeklinde tanımlanabilmektedir.⁴ Ancak bu tür bir tanımlı yargıçlık, savcılık ve avukatlık meslekleri bakımından birebir uygulamak mümkün değildir. Çünkü her bir mesleğin kendine özgü işleyişi ve bununla ilişkili olarak da kendine özgü kuralları ve ilkeleri bulunmaktadır. Bu da farklı bir tanımlı veya açıklamayı gerektirmektedir.

Hukuktaki sözlük tanımına bakıldığında menfaatlerin çatışması kavramı bir kimsenin özel menfaatiyle kamu menfaatinin veya sorumluluklarının çatışması nedeniyle oluşan gerçek veya görünürdeki bağdaşmazlık olarak tanımlanmaktadır.⁵ Bu bağdaşmazlık durumu avukatlar bakımından daha sık görülse de yargıçlar ve savcılar için de menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu ayrıca incelenmelidir. Bu kapsamda bir tanım yapmaktan ziyade yargıcın, savcının ve avukatın ne gibi hallerde hukuken görevden çekilmelerinin gerektiği, ne gibi hallerde değerlendirme yapmalarının gerektiği, bu değerlendirmenin ne şekilde olması gerektiği konuları ayrı ayrı incelenebilir. Örneğin aşağıdaki sayısı çoğaltılabilecek örneklerde her bir durum bakımından farklı farklı değerlendirme yapmak gerekebilir:

- Yargıcın akrabasının taraf olduğu davaya bakması,
- Avukatın eski iş ortağı aleyhine açılan davada davacı vekili olması,
- Savcının eski sevgilisi hakkında soruşturma açması,
- Yargıcın sanıkla dava başladıktan sonra gönül ilişkisi kurması,
- Avukatın boşanma davasında her iki tarafı temsil edip edememesi,
- Avukatın davayı kazanması durumunda yakınının maddi zarara uğrama ihtimalinin olması,
- Savcının soruşturma açtığı kişinin alacaklısı olması.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi birçok durum bakımından yargıç, savcı ve avukatın veya yakınlarının menfaatlerinin etkilenmesi söz konusu olabilir. Böyle durumlarda yargıçların, avukatların ve savcılarının nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin uluslararası düzenlemeler, kabul edilen ilkeler ve Türk mevzuatındaki çeşitli kurallar bulunmaktadır. Aşağıda bunlar çerçevesinde menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu yargıç, avukat ve savcı bakımından ayrı ayrı incelenecektir. Çünkü yargıç bakımından menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu tarafsızlık ilkesiyle yakından ilişkili olabilirken, avukat zaten

Pathology, Cilt 46, Sayı, Sage Publishing, 2018, s. 112.

4 Resnik; Elmore, 2018, s. 112.

5 Bryan A. Garner (Ed.), *Black's Law Dictionary*, 8. Baskı, Thomson-Reuters Press, 2004, s. 905-906.

taraf olduğu için tarafsızlıkla ilgili değil, güven ilkesiyle alakalı durumlar oluşabilmektedir. Savcı bakımından ise bizim hukuk sistemimizde taraf olmakla birlikte, Anglosakson hukuk sistemlerinden farklı olarak savcının lehe ve aleyhe bütün delilleri toplamakla yükümlü olması savcılık bakımından ayrı ama yargıcinkine benzer bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Dolayısıyla yukarıda verilen örneklerde ortaya çıkacak problemler nasıl ki o mesleklerin kendi meslek etiği kurallarına göre (basın-yayın etiği gibi) çözümlenmesini gerektiriyorsa, avukat, yargıç ve savcılar bakımından da kendi meslekleriyle ilgili çıkarılan meslek kodları ve diğer hukuki düzenlemelerden hareket etmek gerekmektedir. Hatta duruma meslek etiği bakımından bir çözüm getirilemediği durumlarla da karşılaşmaktadır. Hukuk uygulayıcısının etik sorumluluğu da bu kapsamda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle yargıçlık, savcılık ve avukatlık mesleklerinin her biri bakımından ayrı kuralları uygulamak gerekmele birlikte bunların çözüm getiremediği durumlarda da yine o mesleğin kendi niteliğine göre ve somut durumun özelliklerine göre bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Hatta bu değerlendirme, aşağıda usulle ve meslek kodlarıyla ilgili gerekçelendirmeye yarayacak kısımlardan önce yapılması gereken bir faaliyet olarak ele alınacaktır. Çünkü esas olarak İoanna Kuçuradi'nin etik görüşü esas alınacak ve bu da diğer etik görüşlerin aksine bu tür yöntemsel bir farklılığı gerektirmektedir. Aşağıda gerekli olan yerlerde tarafsızlık, tarafsızlık görüntüsü, sır saklama sorumluluğu, dürüstlük ve güven ilkeleri gibi konulara da atıf yapılmakla birlikte asıl olarak menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu sırasıyla yargıçlık, avukatlık ve savcılık meslekleri bakımından incelenecektir.

I. Yargıç Bakımından Menfaat Çatışmasından Kaçınma Sorumluluğu

Yargıç, çekişmesiz yargı işleri dışarıda tutulursa, pozitif hukuk içerisindeki rolü bakımından tarafların haklılığına veya haksızlığına karar veren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu yaparken yargıç önüne gelen olay ve uygulayacağı hukuki düzenlemeler arasında bağlantı kurup söz konusu olayın kendi şartlarına göre karar vermekte ve etik sorumluluğu da bu kapsamda ortaya çıkmaktadır.⁶ Yargıçlık mesleğinin kendi etik ilkeleri ise etik davranış gösterme bakımından yol gösterici olmakta ve hukuki gerekçe sunma bakımından önem taşımaktadır. Bu ilkelerden biri olarak tarafsızlık olmazsa olmaz bir meslek etiği ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarafsızlık ise bilinen anlamıyla kişisel çıkarın olmaması ve yanlı olmamak anlamında kullanılmakta, aynı zamanda objektiflik anlamında kişilere eşit davranmayı da içermektedir.⁷ Yargıcın taraf-

6 İoanna Kuçuradi, *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2015, s. 150-151.

7 Gülriz Uygur, *Hukukta Adaletsizliği Görmek*, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, 2013, s. 183, 188.

sızlığına etki edebilecek veya etki ettiği görüntüsünü verebilecek önemli konulardan biriyse menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu olarak gündeme gelmektedir. Yargıcın kendisinin veya yakınlarının kişisel menfaatleriyle ilgili vereceği kararın etkili olması veya bu riski barındırması durumu menfaat çatışmasından kaçınmasını gerektirmekte veya belli durumlarda değerlendirme yaparak davadan çekilip çekilmeme konusunda bir karara ulaşması gerekmektedir. Aşağıda yargıcın mevzuat ve meslek kodları yönünden kesinlikle çekilmesini gerektiren durumlar ilgili mevzuat ve ilkeler çerçevesinde açıklanacak, devamında ne gibi durumlarda ek değerlendirme yapması gerektiği üzerinde durulacaktır.

A. Yargıcın Çekilmesini Gerektiren Durumlar

Yargıcın belli durumlarda menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu olduğu için davadan çekilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda ise yargıcın davadan çekilmesi taraflarca da talep edilebilmektedir. Bu gibi durumlarda yargıcın mutlaka menfaatine uygun karar vereceği anlamı çıkarılmamalıdır. Yargıç her zaman en doğru kararı vermeye çalışsa bile elinde olmadan da menfaat çatışmasından etkilenebilir. Ayrıca, dışarıdan menfaatiyle çatışan bir görüntü varsa dahi bundan kaçınması beklenmektedir. Bu beklentinin yargıya ve uygulayıcılarına olan güven için de gerekli olduğu belirtilebilir. Bu bakımdan menfaat çatışmasından kaçınılmadığı görüntüsü de meslek etiği bakımından problemlidir. Bu nedenle belli durumlarda sırf bu görüntünün oluşmaması için dahi yargıcın çekilmesi gerekmekte, bununla ilgili çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemeleri *tarafsızlık* ve *avukatlık yapma yasağı*yla ilişkili olarak iki ayrı başlıkta ele almak mümkündür.

1. Tarafsızlığın Gereği Olarak Menfaat Çatışmasından Kaçınma Sorumluluğu

Yargıçlardan görevlerini kişisel çıkarlarından bağımsız olarak icra etmeleri beklenmektedir. Ancak yargıçların da akrabaları, arkadaşları, üniversite yaşamından beri tanıdığı avukat arkadaşları gibi birçok kişiyle ilişkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla toplumdan yalıtılmış kişilerden değil birçok insanla ilişkileri olan kişilerden söz edilmektedir.⁸ Bu nedenle de belli durumlarda yargıcın vereceği kararın yargıcın kendisi veya yakınlarıyla ilgili menfaatlerine etki etmesi söz konusu olabilmektedir. Diğer taraftan yargıcın mevcut yasal düzenlemeler ve kurallar çerçevesinde bu kurallara uygun biçimde karar vermesi de beklenmektedir. Gerçekten de yargıçlar eğitim, profesyonel alışkanlıklar, öz-disiplin

8 Jeffrey M. Shaman, "Bias on the Bench: Judicial Conflict of Interest", *Georgetown Journal of Legal Ethics*, Cilt 3, Sayı 2, 1989, s. 245-246.

gibi etmenlerin sayesinde özel görüşlerinden bağımsız karar verebilirler⁹ ve bu beklentilere cevap verebilirler. Bununla beraber, söz konusu etmenlerin yargıcın farkında olmadığı bilinçaltı duygulara etki etmesi gibi faktörleri kontrol etmesi de mümkün değildir. Ayrıca gerçek bir menfaat çatışması olmasa bile çatışmanın olduğu görüntüsünden kaçınmak da gereklidir. Çünkü gerçekte tarafsızlığın yanında görüntüde tarafsızlık da önem arz etmektedir.¹⁰ Menfaat çatışmasından kaçınmasının elinde olamayacağı durumlarda veya böyle bir görüntü vermenin mümkün olmadığı durumlarda ise yargıçtan davaya bakmaması beklenmektedir. Bununla ilgili koşullara ise *Birleşmiş Milletler Bangolare Yargı Etiği* İlkeleri, bu ilkeler doğrultusunda çıkarılmış olan *Yargıtay Yargı Etiği* İlkeleri ve Türk mevzuatında yer alan diğer ilgili mevzuattan ulaşılabilir.

Bangolare İlkelerinde menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğuyla ilgili “*Yargıç veya yargıcın ailesinden birisinin ihtilaf konusu dava sonuçlarıyla ilgili ekonomik bir menfaatinin olması*” ihtimalinde yargılamadan kaçınması gerektiği belirtilmekte ve “*Yargıç, aile üyelerinden birisinin davacıyı temsil ettiği veya böyle bir kimsenin herhangi bir şekilde davayla ilişkili olduğu durumlarda davaya bakmamalıdır.*”¹¹ ifadeleri yer almaktadır. Yargıtay Yargı Etiği İlkelerinde de benzer şekilde “*Hâkimin veya aile fertlerinden birinin, dava sonucundan önemli ölçüde etkilenebilecek çıkarının olması*” ihtimali yargıcın çekilmesi gereken durumlar içerisinde sayılmıştır.¹² Bu ihtimale gelininin veya damadının mirasçı olduğu miras paylaşırma davasında yargıcın davadan çekilmek zorunda olduğu örnek olarak verilebilir. Bu durum Hukuk Muhakemeleri Kanunu 34. maddede yargıcın davaya bakmaktan yasaklı olduğu hallerde de belirtilmiştir.¹³ Bu örnekte artık yasaklı hal somut olarak hukuk kuralı haline gelmiştir, ancak Bangolare İlkelerinde yer alan diğer hükümle (4.4. madde) ilgili olarak durum farklılık gösterebilir. Bununla ilgili olarak yargıcın kardeşinin davacı vekili olduğu davaya bakamaması gerektiği örnek olarak verilebilir. Mesela dava değeri çok yüksek bir alacak davası olduğunu düşündüğümüzde ve yargıcın kardeşinin davayı kazanması durumunda alacağı payın olması¹⁴ menfaat çatışması olasılığını doğuracaktır. Yargıcın bu durumda çıkar çatışmasından kaçınma sorumluluğu nedeniyle taraflardan itiraz

9 Patrick J. Ryan, “Judicial Disqualification Based on a Conflict of Interest”, *Loyola of Los Angeles Law Review* Cilt 12, Sayı 4, 1979, s. 1057.

10 Ryan, 1979, s. 1057, 1059-1060.

11 The Bangalore Principles of Judicial Conduct, Hague 2002, m. 2.5.3 ve 4.4.

12 Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri, Ankara 2018 m. 2.7.3.

13 Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Resmi Gazete S. 27836, C. 50, 2011, m. 34.

14 Değeri parayla ölçülmeyen davalarda ise ayrıca avukat bakımından çekişmeli haklar edinme yasağı söz konusu olabilmektedir. Bununla ilgili ayrıntılara “Avukatlığın Üstlenilmemesi Gereken Durumlar” başlığında yer verilmiştir.

gelmele dahi davaya bakmaması gerektiği söylenebilir.

Yasal düzenlemelerdeki yasaklılık hallerine bakıldığında yargıçlıktan kaçınmayı gerektirecek durumlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Ceza davalarıyla ilgili olarak;

“(1) Hâkim; a) Suçtan kendisi zarar görmüşse, b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayyımlik ilişkisi bulunmuşsa, c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise, d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlât edinme bağlantısı varsa, e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa, f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dahil kayın hısımlığı varsa, g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adli kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa, h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse, Hâkimlik görevini yapamaz.”¹⁵

Hukuk davaları bakımından da benzer yasaklılık halleri bulunmaktadır. HMK’ya göre;

“(1) Hâkim, aşağıdaki hâllerde davaya bakamaz; talep olmasa bile çekinmek zorundadır: a) Kendisine ait olan veya doğrudan doğruya ya da dolayısıyla ilgili olduğu davada. b) Aralarında evlilik bağı kalksa bile eşinin davasında. c) Kendisi veya eşinin altsoy veya üstsoyunun davasında. ç) Kendisi ile arasında evlatlık bağı bulunanın davasında. d) Üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı kalksa dahi kayın hısımlığı bulunanların davasında. e) Nişanlısının davasında. f) İki taraftan birinin vekili, vasisi, kayyımı veya yasal danışmanı sıfatıyla hareket ettiği davada.”¹⁶

Bu yasaklılık hallerinin her birinde yargıcın kendisinin veya sayılan kişilerin özel menfaatlerine öncelik vermesi muhtemeldir. Bu nedenle de kanun koyucu ilgililerden birinden itiraz gelmele dahi kesin yasaklılık halleri içerisinde saymıştır.

Menfaat çatışmasına somut bir örnek vermek gerekirse hukuk mahkemeleleriyle ilgili şöyle bir örnek verilebilir. Yargıcın baktığı davada taraflardan biriyle ortaklıkta önemli pay bir paya sahip olması durumunda yargıcın ekonomik menfaati gerçekten etkilenecekse davaya bakmaması gerekmektedir. Toplam pay içerisinde yargıcın çok küçük bir payı varsa bu durumda yargıcın çekilmesi gerekmediğinden bahsedilebilir, ancak yine de bu pay şirketin batmasını önle-

15 Ceza Muhakemesi Kanunu, Resmi Gazete S. 25673, C. 44, 2004, m. 22.

16 Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Resmi Gazete S. 27836, C. 50, 2011, m. 34.

yecek kadar etkiliyse somut duruma göre yine çekilmesi gerekecektir.¹⁷ Ancak buradaki tartışma gerekçenin menfaat çatışmasıyla ilgili olup olmadığıyla sınırlıdır.

Yoksa ekonomik menfaatinin ciddi anlamda etkilenmeyeceği durumlar için yukarıdaki hükme göre yasaklılık hali zaten söz konusudur. Ama bu yasağın menfaat çatışması kapsamında değil, tarafsızlık görüntüsü kapsamında ele almak daha doğru olur. Çünkü ortada çıkar çatışmasının olduğunu söyleyecek kadar ciddi bir ekonomik menfaat bulunmamaktadır. Örneğin yargıcın söz konusu ortaklıkta 500 Liralık payının olması durumunda yargıcın sırf bu payı kurtarmak için uğraşabileceğini söylemek zor görünmektedir. Fakat dışarıdan bakıldığında tarafsız davranmayacağını söylemek mümkün olabilecektir. Örneğin davayla ilgili basın etiğiyle ilgili tartışmalar bir kenara bırakılırsa “*Yargıç 500 Liralık Payının Olduğu Şirketin Davasında Şirketi Haklı Buldu*” gibi bir gazete haberini okuyan kişinin yargıcın ekonomik menfaatinde çok tarafsız olamadığıyla ilgili bir kanıya ulaşması daha muhtemel görünmektedir.

Ancak bu örnekte olduğu gibi her bir somut olay kendi içerisinde detaylı incelemeyi gerektirmekte ve yasaklılık halleri veya çekilmeyi gerektiren hallerin her zaman hukuki düzenlemelerde belirtilmiş olmadığı göz önünde tutulmalıdır. Bangolare İlkeleri ve Yargıtay İlkelerinde de menfaat çatışmasından kaçınmayı gerektirecek örnekler sayılırken bu örneklerin sınırlı sayıda olmadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla ekonomik olmayan bir menfaatin olması veya yasa da belirtilmeyen bir durumun olmasının da birçok olay için muhtemel olduğu ve bazen tarafsızlık ve tarafsızlık görüntüsüyle iç içe geçtiği hatırlanmalıdır.

2. Avukatlık Yasağının Gereği Olarak Menfaat Çatışmasından Kaçınma Sorumluluğu

Yukarıdaki örneklerde menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu tarafsızlığın bir gereği olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ancak yargıçlık mesleğinin Bangolare İlkeleri ve Yargıtay İlkelerinde belirtilen, mesleğe uygunlukla veya dürüstlikle alakalı olarak da ele alınan durumlar bulunmaktadır. Bu durumlardan menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğuyla alakalı olarak *avukatlık yapma yasağı* karşımıza çıkmaktadır. Bangolare İlkelerinde yargıcın yargıçlık yaptığı süre içerisinde avukatlık (*practice law*) yapamayacağı belirtilmiştir.¹⁸ Zaten günümüz hukuk sistemlerinde aynı anda yargıçlık ve avukatlık yapmak mümkün değil denilerek bu kaygı gereksiz görülebilmektedir. Fakat ülkemizde olmasa da bunun örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Yargıç aynı

¹⁷ Commentary on The Bangalore Principles of Judicial Conduct, United Nations Office on Drugs and Crime, 2007, s. 76.

¹⁸ The Bangalore Principles of Judicial Conduct, Hague 2002, m. 4.12.

davada hem yargıç, hem avukat hem de savcı olmasa da farklı davalarda farklı rollerde görevini sürdürebilmektedir. Örneğin Amerika'nın kimi eyaletlerinde (Missouri gibi) bir şehir mahkemesinde savunma tarafının avukatlığını yapan kişi diğer bir şehirde yargıç olabilmektedir ve bu durum en azından kamuya güven bakımından eleştirilmektedir.¹⁹ Bu eleştiri haklı olmakla ve ülkemizde zaten yargıç yargıçlık görevi süresince avukatlık yapamamakla birlikte bu sınırlamanın kapsamına giren durumların ortaya çıkması muhtemeldir. Örneğin “*Yargıç yargıçlık süresince hukuk danışmanlığı yapabilir mi, yakınlarına hukuki tavsiyede bulunabilir mi?*” gibi soruların hukuk pratiği yapma yasağı kapsamında cevaplanması gerekmektedir.

Yargıçlık mesleği bakımından kişinin aynı zamanda avukatlık yapamayacağı net şekilde ortaya konabilirken, fiili avukatlık denebilecek (*practice law*) danışmanlık hizmeti, hukuki tavsiyede bulunma gibi konularda durum muğlaklaşabilmektedir. Böyle durumlarla ilgili açık yasal hükümler olmadığı için yargıcın hangi davranışlardan kaçınması gerektiği yorum yoluyla belirtilebilir. Bangolare Yargı İlkelerine Yönelik BM Uyuşturu ve Suç Ofisi'nin Şerhinin bu konuda yol gösterici olduğu söylenebilir.

Avukatlık dışında mahkeme işleyişiyle ilgili olmayan her türlü hukuki tavsiyede bulunma, hukuki belge hazırlayıp icra etme de avukatlık yapma yasağı kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda yargıcın ekonomik avantaj sağlayacağı bir konuda hakemlik veya arabuluculuk yapması da avukatlık yapma yasağı kapsamındadır.²⁰ Böyle durumlar menfaat çatışmasından kaçınmayı gerektirirken yargıcın kendi ailesine veya yakın arkadaşlarına resmi olmayan, arkadaşça tavırlarla hukuki tavsiyede bulunması mümkündür. Bu gibi durumlarda yargıcın verdiği tavsiyelerin resmi olarak algılanmaması gerektiği belirtilmeli ve karşılığında herhangi bir ücret veya bedel alınmaması gerekmektedir.²¹ Ancak tüm bunlar yapıldıktan sonra yargıcın menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğunun yerine getirildiği söylenebilir. Aksi halde örneğin yargıç, çocukluk arkadaşına hukuki bir tavsiyede bulunur (Örneğin, sebepsiz zenginleşmeden değil de sözleşmeye aykırılıktan davacı olmasını avantajına olacağını söylerse) ve karşılığında hediye alırsa bu durumda menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğunu yerine getirmemiş olacaktır.

19 Peter A. Joy, “Lawyers Serving as Judges, Prosecutors, and Defense Lawyers at the Same Time: Legal Ethics and Municipal Courts”, *Washington University Journal of Law & Policy*, Cilt 51, 2016, s. 23-25.

20 Commentary on The Bangalore Principles of Judicial Conduct, United Nations Office on Drugs and Crime, 2007, s. 114.

21 Commentary on The Bangalore Principles of Judicial Conduct, United Nations Office on Drugs and Crime, 2007, s. 114.

Yargıcın kendisi de bir davada taraf olabilir. Örneğin komşusu hakkında dedikodu çıkaran bir yargıç hakkında dava açılmış olabilir. Böyle bir durumda elbette yargıç kendi hakkını savunabilecektir ve bu durum hukuk pratiği yapma yasağı kapsamında değerlendirilemeyecektir. Ama yargıcın bu gibi durumlarda son derece basiretli davranması gerekmekte, yargıçlık makamının avantajına olmasını veya böyle bir görüntü vermesine müsaade etmemesi gerekmektedir.²² Örneğin duruşma sırasında davaya bakan yargıca ismiyle hitap etmemesi ve gereğinden fazla rahat tavırlar takınmaması gerektiği belirtilebilir.

Yargıcın menfaat çatışmasından kaçınması gereken durumlar burada sayılanlarla sınırlı olmamakla birlikte birçok kez meslek etiği ilkelerinden ve hukuki düzenlemelerden hareket edilerek menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu yerine getirilebilir. Örneğin yargıcın yasaklı olduğu durumlara ve davaya bakmaması gereken durumlara yasal düzenlemelerden birçok kez ulaşılabilmekte ve bunlar etik davranmayla ilgili gerekçe sundukları için kolaylık sağlamaktadır. Fakat bazı durumlarda yargıcın davaya bakıp bakmaması gerektiğine ve bunu gerekçe olarak kullanıp kullanamayacağına ancak somut durumu değerlendirerek ulaşmak mümkündür.

B. Yargıcın Değerlendirme Yapmasını Gerektiren Durumlar

Yargıç davaya bakmaması gereken durumlarda da hukuki gerekçe oluştururken değerlendirme yapmaktadır. Ancak bu tür değerlendirmelerin sonucu belli olan değerlendirmeler olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Örneğin yargıç, kardeşinin davasına bakamayacağı durumlarda normu olaya uygulayarak gerekçe oluşturup davaya bakmaktan kaçınmaktadır. Oysa bazı durumlarda sadece hukuki düzenlemelerden veya ilkelerden hareketle menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğunun doğup doğmadığını anlamak güçleşebilir. Bu durumlara örnekler iki yargıç bakımından karşımıza çıkabilir. Birincisi, menfaat çatışmasından kaçınması gereken yargıcın kendisi iken diğeri menfaat çatışması gerekçesiyle başka bir yargıcın davaya bakıp bakamayacağıyla ilgili hüküm verecek olan yargıç şeklindedir. Burada doğru değerlendirmenin nasıl yapılacağıyla ilgili *Kuçuradi*'nin etik ile ilgili görüşlerine başvurmak mümkündür.²³ Buradaki değerlendirme asıl etik değerlendirme yapıldıktan sonra oluşturulacak gerekçeyle sınırlıdır. Bu kapsamda ancak değerlendirme yapmayı gerektiren durumlara örnekler verilebilir.

²² Commentary on The Bangalore Principles of Judicial Conduct, United Nations Office on Drugs and Crime, 2007, s. 115.

²³ Bu makalenin sınırları açısından *Kuçuradi*'nin etik görüşü esas alınmıştır. Zira onun görüşleri tek durumu merkeze almakta ve genel ilkelerden önce tek durumun özelliklerini temel almaktadır.

Yargıcın kendisiyle ilgili verdiği kararlar ile ilgili olarak menfaat çatışmalarıyla ilgili özellikle finansal çıkarı vurgu yapıldığı görülmekte, ancak farklı çıkarlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin davalının bir belediye başkanı adayı olması ve aynı partide yargıcın kardeşinin parti meclisi üyesi olduğunu düşünebiliriz. Bu ihtimalde cinsel saldırı suçundan yargılanmakta olan adayın aklanması veya suçlu bulunması yargıcın kardeşinin politik çıkarı bakımından çok etkili olacaktır. Bu tür bir çıkar çatışması olduğunda da böyle somut bir olayı düzenleyen herhangi bir hüküm olmadığı halde, savcı yargıcın reddi talebinde bulunmasa dahi yargıcın menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu olduğu için meslek etiğine uygunluk gerekçesiyle davaya bakmaması gerektiği söylenebilir. Çünkü bu davada başkan adayının aklanması durumunda yargıcın kardeşinin çıkarını cinsel saldırı mağdurunun çıkarına üstün tuttuğu görüntüsü oluşabilecektir. Fakat örnekte dava konusu başkan adayının taksirle yaralama suçu olsaydı böyle bir algının oluşması pek mümkün olmayacaktı ve savcı itiraz etmediği sürece yargıcın davadan çekilmesine gerek olmadığı sonucuna ulaşılabilirdi.

Yukarıdaki örnekte cinsel saldırı davasında veya taksirle yaralama davasında savcı itiraz etseydi ve durumu değerlendirmesi için başka bir yargıç itiraza baksaydı ortada bir yasaklılık hali olmasa da her iki durumda da yargıcın davadan el çekmesine karar vermesi beklenebilirdi. Çünkü artık yargıcın kendisinden öte davaya taraf olan savcının tarafsızlık konusunda bir güvensizliği bulunmaktadır. Hiçbir şekilde menfaat çatışmasına girilmemesi veya öyle bir görüntünün verilmemesi için her iki suç bakımından da yargıcın davaya bakmaması gerektiğine karar verilmesi gerekecekti. Ancak ihtiyaçlar zorunlu kılıyorsa ve yasaklılık durumu da yoksa yargıcın davaya bakabileceği akıldan tutulmalıdır. Bangolare İlkelerinde de bu durum belirtilmiştir.²⁴

II. Avukat Bakımından Menfaat Çatışmasından Kaçınma Sorumluluğu

Yargıcılıkta menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu tarafsız olmakla ilişkiliyken, avukatlık tam tersine taraf olmayı gerektirmekte ve bunun gereğini tehlikeye düşürebilecek menfaat çatışmalarından avukatın kaçınması gerekmektedir. Bunu yaparken elbette avukatların temel ödevi, yasalarla izin verilenler çerçevesinde, müvekkillerinin çıkarlarını koruyup, savunmaktır. Bu bakımdan avukatların ödevlerinin sınırlarının ne olduğu önem arz etmektedir. Burada yasal sınırlamalar ve bunun nedeni olarak adaleti sağlamak birlikte avukatın müvekkile karşı ödevlerini oluşturmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek içinse avukatların dürüstlük, güvenilirlik, nesnel olma ve müvekkillere

²⁴ The Bangalore Principles of Judicial Conduct, Hague 2002, m. 2.5.

karşı mesafeyi koruma gibi erdemleri de geliştirmeleri gerekmektedir.²⁵ Bu erdemlerden özellikle müvekkile karşı güvenilirliğin hayata geçirilmesi ve müvekkilin menfaatlerinin korunması ise birbiriyle çatışabilmektedir. Bu noktada müvekkilin menfaatlerinin gereği gibi korunabilmesi için avukatın menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu doğmaktadır. Menfaat çatışmasının ortaya çıktığı veya çıkabildiği durumlar ise şu ihtimallerde görülmektedir:

- 1) Avukatın müvekkili temsil etmesi avukatın menfaati bakımından önemli ölçüde riskli olabilir.
- 2) Avukatın müvekkili temsil etmesi başka bir müvekkilinin haklarını koruma bakımından ciddi risk oluşturabilir.
- 3) Müvekkili temsil etmek eski bir müvekkile karşı olan yükümlülükleri ihlale neden olabilir.
- 4) Avukatın müvekkili temsil etmesi üçüncü bir kişinin menfaatiyle çatışıyor olabilir.²⁶

Sayılan bu ihtimallerde avukat müvekkilinin, eski müvekkilinin veya üçüncü ilgili kişilerin rızasını almadıkça avukatlığı üstlenmemelidir. Bazı durumlarda ise müvekkillerin veya üçüncü kişilerin rızası olsa dahi avukatlığı üstlenmemesi gerekmektedir. Bu durumlar rıza gösterilemez menfaat çatışmasıyla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁷ Bu nedenle avukatlığın üstlenilmemesi gereken menfaat çatışmasının kesin olduğu durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanında değerlendirme yapmayı gerektiren müvekkilin veya üçüncü kişilerin rızasını da gerektirebilen riskli, beklenmedik veya belirsiz durumlar da söz konusu olabilmektedir. Avukatla müvekkili arasında güvene dayalı bir ilişkinin olması, yargıç-müvekkil “ilişkisinin” aleni olmasının aksine avukat-müvekkil ilişkisinde sır tutma sorumluluğunu de barındıran daha yakın bir ilişkinin olması ise aşağıdaki her bir ihtimal için ayrı gerekçelendirme ve örneklendirme gerektirmektedir. Bu örneklere, örneklere ilişkin kurallara ve ilkelere *Birleşmiş Milletler Havana Prensipleri*, *Uluslararası Barolar Birliği Avukatlık İlkeleri*, *Avrupa’da Avukat Mesleğine İlişkin Temel İlkeler*, *Avukatlık Kanunu* ve *Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları*’nda yer alan menfaat çatışmasına ilişkin hükümlerden hareketle aşağıda yer verilecektir. Bu yapılırken esas olarak Türk mevzuatındaki hükümlerden yola çıkılacak, konuyla ilgili uluslararası düzenleme veya ilkelere de bu kapsamda başvurulacaktır.

25 Gülriz Uygur, “Hukuk Etiğine Giriş”, http://www.bahum.gov.tr/bahumetik/kose_yazileri/makale_bilimsel_yazi/1_makale.htm#_ftn1 (Erişim Tarihi: 20.09.2022).

26 Jonathan Rose, “The Ambidextrous Lawyer: Conflict of Interest and the Medieval and Early Modern Legal Profession”, *The University of Chicago Law School Roundtable Unbound Collections*, Sayı 7-137, 2000, s. 137-138; Michael G. Karnavas, *Lawyer’s Ethics*, OSCE Mission to Skopje Publishing, 2016, s. 59.

27 Rose, 2000, s. 138.

A. Avukatlığın Üstlenilmemesi Gereken Durumlar

Avukatların bazı hallerde menfaat çatışması veya görüntüsü kesin olduğu için hiçbir şekilde avukatlığı üstlenmemesi gerekmektedir. Bu nedenle de menfaat çatışmasından olumsuz etkilenebilecek kişilerin rızasının yeterli olmadığı durumlar söz konusudur.²⁸ Bununla ilgili Havana Prensiplerinde avukatın her zaman müvekkilinin menfaatlerine saygı göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak bunun her türlü uygun yollarla yapılması gerektiği belirtilmiştir.²⁹ Dolayısıyla uygun olmayan yolların kullanılmaması gerektiği de ifade edilmiş olmaktadır. Menfaat çatışması bakımından kesin yasak getiren uygun olmayan yolları 1) yargıç ve savcıyla olan akrabalık ve yakın ilişki bakımından, 2) avukatın eski işi bakımından, 3) çekişmeli haklar edinme yasağı bakımından ve 4) menfaatleri çatışanlara vekillik yapma yasağı bakımından ele almak mümkündür.

1. Yargıç ve Savcıyla Olan Akrabalık ve Yakın İlişki Bakımından

Avukatlık Kanununda bir yargıç veya cumhuriyet savcısının eşinin veya ikinci dereceye kadar hısımlı olan avukatın o hâkim veya Cumhuriyet Savcısının baktığı dava ve işlerde avukatlık yapamayacağı belirtilmiştir.³⁰ Avukatın mesela annesinin yargıç veya savcı olduğu davada kişi savcı, yargıç ve davadan etkilenen herkes rıza gösterse dahi artık yasal olarak yasaklanmış bir durum söz konusu olduğu için kesinlikle avukatlık yapamayacaktır. Avukatlık Kanunu dışında Barolar Birliğinin Meslek Kurallarında da “*Hâkim ve savcı ile hısımlık ya da evlilikten gelen engelleri gösteren, kanun hükmünde yazılı derece dışında kalan hısımlıklar ve başkaca yakınlıklarda, avukat, meslek onuruna en uygun biçimde takdirini kullanır.*” diyerek kanunda yazılan yasaklılık hallerinde avukatlıktan kaçınılması gerektiği ifade edilmekte, diğer akrabalık ilişkileri bakımından avukatın takdirini uygun şekilde kullanması gerektiği belirtilmektedir. Yasaklılık hallerine girmeyen hısımlıklar bakımından avukatın nasıl yol izlemesi gerektiğiyle ilgili “*Avukatın Kendi Kararını Vermesini Gerektiren Durumlar*” başlığına bakılabilir.

2. Avukatın Eski İşi Bakımından

Avukatlığın üstlenilemeyeceği durumlardan bir diğeri kişinin eskiden çalıştığı kurumun menfaatiyle ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda avukatlık yapan kimse daha önce çalıştığı kurumlar aleyhine bir davayı takip ederse kurumdaki eski iş arkadaşları ve kurumun kendisine olan yakınlığı nedeniyle bu kişilere ve kuruma zarar gelmemesi için aleyhe avukatlıkta çıkar

²⁸ Rose, 2000, s. 138.

²⁹ Basic Principles on The Role of Lawyers, Havana 1990, m. 13/b ve 15.

³⁰ Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 13.

çatışmasından kaçınmakta zorlanabilir. Ayrıca eskiden çalıştığı kurum aleyhine yürütülen bir davada avukatın kendisinin de sorumlu olabileceği durumların olması muhtemeldir. Avukatlık Kanununda bununla ilgili olarak “Devlet, belediye, il özel idare ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin kapsamına giren iktisadi Devlet Teşekkülleri ile kamu iktisadi kuruluşları ve bunların müessese, bağlı ortaklık ve iştiraklerinde çalışanlar, buralardan ayrıldıkları tarihten itibaren iki yıl geçmeden ayrıldıkları idare aleyhine dava alamaz ve takipte bulunamazlar.”³¹ hükmü yer almakta, söz konusu kurumlar hakkında aleyhe avukatlık yapılamayacağı açıkça belirtilmektedir. Dolayısıyla eski çalıştığı kurum lehine avukatlık yapmak başkaca bir yasaklılık hali yoksa menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu bakımından sıkıntı oluşturmamaktadır. Ayrıca işten ayrılmanın üzerinden en az iki yıl geçmişse de eski kurumu aleyhine avukatlık yapmak mümkün hale gelmekte, kesin yasaklılık durumu ortadan kalkmaktadır. Bu süre Avukatlık Kanunu Taslağı’nda dört yıla çıkarılmış ve yeni kişiler veya gruplar da lehe-aleyhe avukatlık yapma yasağı ayrımı yapılmaksızın yasaklılık kapsamına alınmıştır.³² Ancak henüz kesin yasaklılık hali değil muhtemel bir yasaklılık söz konusu olduğu için bu konuya aşağıda avukatın değerlendirme yapması gereken durumlarda yer verilecektir.

Avukatlığın üstlenilmemesi gereken kesin durumlardan bir diğeri Türkiye Barolar Birliği Meslek Kurallarında “Avukat, daha önce hâkim, savcı, hakem ya da başka resmi bir sıfatla incelediği işte görev alamaz.”³³ şeklinde belirtilmiştir. Avukatlık Kanununda ise “Evvelce hâkim, hakem, Cumhuriyet savcısı, bilirkişi veya memur olarak o işte görev yapmış olursa” işi reddetmesi gerektiği avukatın ortaklarını ve yanında çalışan avukatları da kapsayacak şekilde ifade edilmiştir.³⁴ Bu kuralla çıkar çatışmasının önlenmeye çalışıldığı söylenebilir. Çünkü avukat yargıçlık, savcılık veya hakemlik yaptığı bir davada fazladan bilgiye sahip olabilir ve bunu avukatlıkta kullanması olasıdır. Örneğin savcılık yaptığı bir davada elde edilen delillerle ilgili bir avukata göre daha detaylı bilgilere sahip olması muhtemeldir. Bu durumda savcılığı bırakıp aynı soruşturma veya kovuşturmada avukatlık yaparsa savcıyken öğrendiği detayları bir kenara bırakarak avukatlığı yürütmesi mümkün olmayabilir. Mümkün olsa dahi dışarıdan böyle bir görüntü oluşturmak mümkün değildir.

31 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 14.

32 Avukatlık Kanunu Taslağı, m.83, <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/AVUKATLIK%20KANUNU%20TASLA%C4%9EI.pdf> (Erişim Tarihi: 25.09.2022).

33 Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971, m. 18.

34 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 38/c.

3. Çekişmeli Hakları Edinme Yasağı Bakımından

Avukatın kaçınması gereken durumlardan biri de çekişmeli haklar bakımından ortaya çıkmaktadır. Burada avukatın menfaat çatışmasına düşmemesi için hiçbir şekilde çekişmeli hakları edinmemesi gerekmektedir. Bu yasak kapsamına beraber çalıştığı avukat ortakları veya yanında çalıştırdığı avukatlar da girmektedir.³⁵ Çekişmeli hakları edinme durumunda avukatın çıkar çatışmasına düşeceği kesin olmasa da, çıkar çatışmasına düştüğü görüntüsü çok muhtemeldir. Örneğin avukat müvekkilinin arazisini tescil için bir davaya baksa ve kazandığında belli parsellerin avukata bırakılacağı söylense bu durumda artık avukatlığın gerektirdiği adaleti sağlamaya katılmaktan öte avukatın kişisel çıkarı söz konusu olabilecektir. Bununla ilgili dava konusu para olmayan davalarda dava konusu mal veya haklardan bir kısmının aynen avukata ait olacağı hükmünün avukatlık ücreti olarak kararlaştırılamayacağı da kanunda belirtilmiştir.³⁶ Böyle bir şeyin neden kararlaştırılamayacağıyla ilgili böyle bir şey kararlaştırılsa artık avukatın davanın hukuki yönünden ziyade kişisel yönüne ağırlık verme riskinin doğabileceği söylenebilir. Böyle bir durum da menfaat çatışmasına ek olarak Barolar Birliği Meslek Kurallarında “*Avukat, iddia ve savunmanın hukuki yönü ile ilgilidir. Taraflar arasında anlaşmazlığın doğurduğu düşmanlıkların dışında kalmalıdır.*”³⁷ kuralını da ihlal etme riski doğabilir. Dava konusu para olan maddi-manevi tazminat davaları gibi davalarda yasal olarak dava konusunun yüzdeliği üzerinden ücret almak ise baroların belirlediği tarife içinde kalmak kaydıyla mümkündür. Ancak bunun meslek etiği bakımından tartışılabilir olduğu belirtilmelidir. Bununla ilgili kesin bir yasak olmadığı için başarıya göre ücret belirleme konusuna (örneğin kazanılan tutarın %8’i avukata verileceği yönünde bir anlaşma) “*Avukatın Kendi Kararını Vermesini Gerektiren Durumlar*” başlığında yer verilecektir.

4. Menfaatleri Çatışanlara Birlikte Vekillik Yapma Yasağı Bakımından

Avukatın öncelikli görevlerinden biri müvekkilinin menfaatini uygun yollardan korumak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir müvekkilinin yararına olan şey diğer bir müvekkilinin zararına ise burada bir çelişki ortaya çıkmakta, müvekkillerin menfaatlerinin çatışması söz konusu olmaktadır. Bununla ilgili Avukatlık Kanunda avukatın aynı işte menfaati zıt bir tarafa avukatlık etmiş veya mütalaa vermiş olması durumunda işi reddetmek zorunda olduğu belir-

35 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 47.

36 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 164.

37 Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971, m. 6.

tilmiştir.³⁸ Benzer şekilde Barolar Birliği Meslek Kurallarında da avukatın aynı davada birinin savunmasının öbürünün savunmasına zarar verecek durumda olan iki kişinin birden vekâletini alamayacağı, bir anlaşmazlıkta taraflardan birine hukuki yardımda bulunan avukatın yararı çatışan öbür tarafın vekâletini alamayacağı ve hiçbir hukuki yardımda bulunamayacağı belirtilmiştir.³⁹ Bu yasak hem Avukatlık Kanunu bakımından hem de Barolar Birliği Meslek Kuralları bakımından avukatla ortak büroda çalışan diğer avukatları da kapsamaktadır.⁴⁰ Örneğin çekişmeli bir boşanma davasında bir tarafa karşı tarafın delillerinin geçersiz olduğunu söyleyip, diğer tarafa başka türlü delil elde etme olanağı olmadığı için delillerin geçerli olduğunu söylemek avukatlıkta taraf olmakla bağdaşmayacağı gibi menfaat çatışmasından kaçınılmadığını da göstermektedir. Böyle bir durum ayrıca “*Avukat, aynı dava için birbirine karşı isteklerde bulunamaz.*”⁴¹ kuralıyla da bağdaşmayacaktır.

Bazı hukuk sistemlerinde tarafların rızası alınmışsa avukatın iki tarafın da vekâletini alması mümkün olabilmektedir. Eğer avukat her iki tarafın da haklarını gereği gibi savunacağına inanıyorsa ve tarafların aydınlatılmış rızası yazılı olarak alınmışsa çıkarları çatışan her iki müvekkile aynı anda avukatlık yapabilmektedir. Bazı durumlarda ise taraflar rıza gösterse de eğer çıkar çatışması belirgin hale gelmişse artık avukatın çekilmesi gerekmektedir.⁴² Bizim hukukumuzda ise tarafların rızası da olsa avukat hiçbir şekilde menfaatleri çatışan kişilerin avukatlığını aynı anda yapamaz.⁴³

B. Avukatın Durumu Değerlendirmesi Gereken Haller

Menfaat çatışmasının olup olmadığı her zaman yasada net bir şekilde belirtilmemiş olabilir. Bazense bizdeki Avukatlık Kanunu Taslağında olduğu gibi yasaklılık halleri henüz yürürlüğe girmemiş olabilir. Dolayısıyla yasaklılığın belirsiz veya muhtemel olması söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlarda ilgililerin rızasından hareket etmek mümkün olabilir. Bazen de muhtemel olayın gerçekleşmesi (örneğin taslak halindeki düzenlemenin yürürlüğe girmesi gibi) veya öngörülemez bir olayın gerçekleşmesi gibi durumlarda avukatın kendi kararını vermesi şeklinde ihtimaller gündeme gelmektedir. Ayrıca

38 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 38/b.

39 Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971, m. 35-36.

40 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 38; Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971, m. 36.

41 Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971, m. 10.

42 *IBA International Principles on Conduct for the Legal Profession*, International Bar Association Publishing, London, 2011, s. 18-19.

43 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 38/b; Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971, m. 35-36.

mevzuat izin verse de (başarıya göre ücret kararlaştırılması gibi) meslek etiği bakımından tartışılabilir konular gündeme gelebilmektedir. Bu tür çelişkili durumlarda bazen avukatın durumu detaylı şekilde ilgililere anlatması ve rızasını alması gerekmekte, bazense kendi başına bir değerlendirme yapıp bir sonuca ulaşması gerekmektedir.

1. İlgililerin Rızasını Gerektiren Durumlar

Yargıç ve savcının ilgililerin rızasını alıp davada yer alması mümkün değilken avukatlıkta belli durumlarda rıza almak mümkün olabilmektedir. Diğer taraftan yargıçlıkta veya savcılıkta da ilgililer itiraz etmedikçe örtülü rıza gösterildiği söylenebilir. Fakat yargıçlıkta veya savcılıkta yargıç veya savcının ilgili kişilerden ayrıca bir rıza alma sorumluluğu yoktur. Oysa avukatlıkta açıkça ilgili kişi veya kişilerin rızasının alınması gerekebilmektedir. Avukatın bu sorumluluğu özellikle menfaat çatışması riskinin olası olduğu durumlarda yasa da rıza alınması gerektiğine ilişkin kurallar olmasa da müvekkili aydınlatmanın bir gereği olarak da karşımıza çıkabilmektedir.

Avukatın rıza almasını gerektiren ilk ihtimal yasaklılık halinin daha sonradan ortaya çıkması olasılığı üzerinden ele alınabilir. Örneğin menfaatleri çatışan iki müvekkilin aynı anda vekâletini almak bizim hukukumuz açısından kesin yasaklılık hali içerisinde sayılmaktadır.⁴⁴ Ancak anlaşmalı boşanma davası örneğine bakılırsa eşler boşanma için birlikte başvurabilmektedir.⁴⁵ Bu düzenlemelere bakıldığında avukatın her iki tarafın da vekâletini alması konusunda bir sakınca görülmemektedir. Ancak anlaşmalı boşanma için başvurduktan sonra tarafların anlaşamaması nedeniyle davanın çekişmeli hale gelmesi de olasıdır. Örneğin yargıcın velayetle ilgili değişiklik yapma yetkisi bulunmakta ve taraflar onayladığı takdirde anlaşmalı boşanmaya hükmedilebilmektedir.⁴⁶ Böyle bir durumda davanın çekişmeli hale gelmesi taraflardan birinin değişikliği onaylamaması ve yeni argümanlar öne sürmesi nedeniyle muhtemeldir. Böyle bir olasılıkta avukatın artık iki tarafa birden avukatlık yapması kesin yasaklılık kapsamına girecektir. Böyle bir olumsuzluğun yaşanmaması içinse avukatın anlaşmalı boşanma sürecinde taraflara durumu açıklaması gerekmektedir. Tarafların bu olasılığa rağmen rıza göstermedikçe avukatın anlaşmalı boşanma kapsamında da iki tarafa birden avukatlık yapması ortaya çıkabilecek menfaat çatışması nedeniyle problemlili olacaktır. Dolayısıyla sonradan ortaya çıkabilecek menfaat çatışmalarıyla ilgili avukatın müvekkillerine

44 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 38/b; Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971, m. 35.

45 Türk Medeni Kanunu, Resmi Gazete S. 24607, C. 41, 2001, m. 166.

46 Türk Medeni Kanunu, Resmi Gazete S. 24607, C. 41, 2001, m. 166.

gerekli bilgilendirmeyi yapıp rızalarını aldıktan sonra yasaların izin verdiği ölçüde vekâlet kabul etmesi gerekmektedir.

İlgilerin rızasını gerektiren bir diğer ihtimal sonradan çıkacak yasal düzenlemelerle ilgilidir. Elbette avukat, mevcut yasal düzenlemelerle bağlıdır, ancak eğer yakın zamanda çıkacak bir düzenleme varsa bunu da görmezden gelmesi avukatlık meslek etiği bakımından problemli durumlara yol açabilir. Örneğin kesin yasaklılık hallerinde daha önce belli işleri yapan kişilerin çalıştıkları kurum aleyhine avukatlık yapamayacağı belirtilmişti.⁴⁷ Avukatlık Kanunu Tasarısında ise yasaklılığın kapsamının genişletildiği görülmekte, yargıç ve savcı gibi meslek gruplarının da yasaklılık kapsamına alındığı görülmektedir. Örneğin daha önce yargıçlık yapan kimse son beş yıl içinde çalışmış olduğu adalet dairesinde, görevden ayrıldıktan itibaren dört yıl boyunca avukatlık yapamayacaktır.⁴⁸ İki yıl önce yargıçlıktan emekli olmuş bir avukatın eski meslektaşı karşısında avukatlık yapması durumunda menfaat çatışmasıyla ilgili olarak şu ihtimaller ortaya çıkabilecektir:

- Yargıçta oluşacak vicdani kanaatle ilgili şüpheler oluşabilir. Yargıcın eski meslektaşının prestiji için etki altında kalabileceği, meslektaşının mesleki çıkarımı önceleyebileceği düşünülebilir.
- Tüm olası menfaat çatışmaları ortadan kaldırılrsa bile yeni çıkacak yasal düzenleme emekli yargıcı avukatlık yapmaktan yasaklıyor olabilir. Bu durumda avukat kendinden ne kadar emin olursa olsun müvekkiline menfaat çatışması nedeniyle ileride avukatlık yapamayacağını mutlaka belirtmesi gerekmektedir. Burada tasarlanan düzenlemenin geriye yürümeyeceği düşünülse de ortaya çıkacak görüntünün meslek etiğiyle bağdaşmayacağı belirtilmelidir.

Menfaat çatışmasına düşmeyeceğinden emin olan bir avukatın ortada kesin bir yasak yokken niçin böyle bir kaygıyı gütmesi gerektiği sorusu sorulabilir. Neticede yasaklılık durumu söz konusu olursa müvekkili başka bir avukat bulabilir veya duruma göre baro kendisine bir avukat atayabilir. Ancak yargıçlık-takinin aksine avukat müvekkilinin birçok sırrını bilebilir ve müvekkil bu bilgileri tekrar tekrar başka avukatlarla paylaşmak istemeyebilir. Avukatın meslek etiğiyle ilgili sorumluluğu da bu noktada önem kazanmaktadır. Örneğin avukatın cinsel suç mağduru birinin vekilliğini yapması durumunda mağdurun yaşadıklarını tekrar başkasına anlatması çok zor olabilir. Hatta aynı durum şüpheli ve müdafisi bakımından da geçerlidir. Dolayısıyla menfaat çatışma-

47 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 14.

48 Avukatlık Kanunu Taslağı, m. 83, <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/AVUKATLIK%20KANUNU%20TASLA%C4%9EI.pdf> (Erişim Tarihi: 25.09.2022).

sından kaçınma sorumluluğunu yerine getirmemenin uzakta görünen başka problemlere yol açması muhtemeldir. Bu nedenle de meydana gelebilecek olumsuzluklarla ilgili avukatın yeterli bilgilendirmeyi yapıp müvekkilin rızasını almadan avukatlığı üstlenmemesi gerektiği belirtilebilir.

2. Avukatın Kendi Kararını Vermesini Gerektiren Durumlar

Avukatın belli durumlarda değerlendirme yapıp kendi gerekçesini oluşturması gerekmektedir. Bu tür durumlar açık bir hukuki düzenlemenin olmadığı hallerde avukatın hukuki sorumluluğu olmamasına rağmen ne yapılabilir sorusuna vereceği yanıtla ilgili karşımıza çıkmaktadır. Buna verilecek yanıt ise avukatlık mesleğinin gerektirdiklerini somut olaya uygulamakla mümkündür. Bu konuda iki örnek üzerinden avukatlık mesleğinin gerektirdikleri ve somut olayın koşullarına göre avukatın menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğunu nasıl yerine getirebileceğinden bahsedilebilir.

Birincisi, müvekkil rıza gösterse ve mevzuatta bir engel olmasa da vekillikten çekilmeyle ilgilidir. Bu duruma örnek olarak akrabalık ilişkisi verilebilir. Belli akrabalıklarda veya durumlarda -eşlerin aynı anda vekilliğini üstlenememe gibi- mevzuatın açıkça yasakladığı haller söz konusuysen durum açıktır. Fakat mevzuatın veya etik kodların yasaklamadığı akrabalık-ilişki durumlarında karar vermesi gereken kişi avukatın kendisidir. Örneğin nefret ettiği ve intikam almak istediği birine karşı açılan bir tazminat davasında davacı vekili olmayı reddetmesi menfaat çatışmasından kaçınmanın bir gereği olarak karşımıza çıkar. Çünkü ortada ekonomik bir çıkar olmasa da avukatın haklı veya haksız psikolojik bir çıkarı söz konusu olacaktır.

İkincisi, mevzuat ve meslek kodları açıkça izin verse bile vekillikten çekilmeyle ilgilidir. Avukatın kendi önyargılarının ve eksiklerinin farkında olması veya avukatlığın gerektirdiği vekilliğin ötesine geçip davayı kişiselleştirmemesi de bununla ilişkilidir. Örneğin avukat konusu para dışında olan davalar bakımından dava konusunu kısmen veya tamamen vekalet ücreti olarak kararlaştıramaz.⁴⁹ Burada menfaat çatışmasıyla ilgili bir sorun olacağından hareket edildiği açıkça görülmektedir. Ancak avukatın 10 milyon liralık bir alacak davasında da %15'lik bir vekalet ücreti kararlaştırması durumunda davayı kişiselleştirmeyeceğinden emin olması gerekir. Çünkü böyle bir tutarın 50 bin liralık bir tarlanın %15'lik kısmına ortak olma şeklindeki bir bedel kadar menfaat çatışmasına yol açabileceğini tahmin etmek zor değildir. Avukat bu durumdan nasıl emin olabilir? Avukatın bütün önyargılardan ve eksiklerinden bağımsız hareket edeceğinden emin olması mümkün değilken, önüne gelen somut olay-

49 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 164/3.

da nasıl davranacağından az çok emin olması mümkündür. Örneğin paraya zafı olduğunun çok zor da olsa farkındaysa veya karşı tarafın rengi, ırkı, inancı, vb. özellikleri bakımından önyargısı varsa artık bu noktada vekillik etmemesi gerektiğine karar verecek durumdadır. Böyle bir şeye başkası değil, öznel yaşıntılarından ötürü ancak kendisi karar verebilecek durumdadır.

III. Savcı Bakımından Menfaat Çatışmasından Kaçınma Sorumluluğu

Savcıların yargıç ve avukatlardan farklı olarak sadece ceza yargılamasında yer alması, lehe ve aleyhe bütün delilleri toplamakla yükümlü olması⁵⁰ onun durumunu az da olsa farklı kılmaktadır. Avukatın çekişmeli bir konuda her iki tarafa birden vekillik etmesi menfaat çatışmasına neden olacağı için yasakken bu durum savcı bakımından savcılık mesleğinin yapısı gereği –Anglosakson hukuk sistemleri dışarıda tutulursa- mümkün değildir. Aynı şekilde karar veren konumunda olmadığı için sorumluluğu yargıcinkinden de farklıdır ve “davanın tarafıyken tarafsız olma” sorumluluğu bulunmaktadır. Örneğin savcıların etik davranış biçimlerine ilişkin Budapeşte İlkeleri’nde savcılarının görevlerini tarafsız bir şekilde, toplumun genel menfaati ile bireylerin hak ve menfaatleri arasında adil bir denge kurarak yerine getirecekleri belirtilmektedir.⁵¹ Bu durum da iddia tarafında olsa da savcının tarafsız olmakla yükümlü olduğunu göstermektedir.

A. Savcının Çekilmesini Gerektiren Haller

Menfaat çatışmasının olduğu kimi durumlar vicdani kanaatin oluşmasında sorun yaratabileceği gibi, savcının lehe-aleyhe yönde aynı anda işlev görmesi menfaat çatışması olabilecek kimi durumlarda en azından güven zedeleyici olma bakımından olumsuzluk oluşturabilecektir. Elbette yargıç, resen araştırma ilkesi gereği tek başında savcının iddialarıyla veya tek başına sanığın söyledikleriyle bağlı değildir. Ancak vicdani kanaatini oluşturmasında nasıl ki sanığın ve müdafinin söyledikleri etkiliyse savcının iddiaları da son derece etkilidir. Dolayısıyla öncelikle yukarıda yargıcın tarafsızlığın gereği olarak ve avukatlık yasağının gereği olarak menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu başlığında belirtilen bütün durumlarda savcının aynı şekilde kaçınma sorumluluğu olduğu belirtilebilir. Zaten Budapeşte İlkelerinde de savcının bireysel çıkarların veya belli bir kesimin çıkarlarının etkisi altında olmaması gerektiği belirtilmiştir. Daha somut olarak ise savcının kişisel veya mali çıkarlarının ve ailevi, sosyal veya diğer ilişkilerinin, bir savcı olarak kendi davranışlarını uygunsuz şekilde etkilemesine izin vermemesi gerektiği, özellikle kendisinin, ailesinin veya iş ortaklarının kişisel,

⁵⁰ Ceza Muhakemesi Kanunu, Resmi Gazete S. 25673, C. 44, 2004, m. 160/2.

⁵¹ European Guidelines on Ethics and Conduct for Public Prosecutors The Budapest Guidelines, Budapest 2005, par. I.

özel veya mali çıkarlarının veya bağlantılarının bulunduğu davalarda savcılık yapmaktan kaçınması gerektiği söylenmiştir.⁵² Bu hususlar Yargıtay Cumhuriyet Savcıları Etik Davranış İlkelerinde de tekrarlanmıştır.⁵³ Örneğin bu kapsamda yakın bir arkadaşının soruşturmasında yer alması açıkça menfaat çatışması görüntüsü vereceği için savcının hukuki ilişkiyi sonlandırması gerekecektir. Yargıçlıkta çekilmeyi gerektiren örneklerin tamamını buraya uygulayarak örnekleri çoğaltmak mümkündür. Ancak avukatlık yasağı bakımından savcı da yargıçla aynı sorumluluklara sahipken özel hukuk uyuşmazlıklarında avukatlık veya danışmanlık yapması bir ceza davasıyla ilişkili olmadığı sürece menfaat çatışması bakımından sorun oluşturmamaktadır. Örneğin Amerika’da savcının özel hukuk uyuşmazlıkları için danışmanlık yapmasına engel bir durum yoktur. Ama eğer savcı ceza soruşturmasında dayandığı olgulara dayanarak özel hukuk ilişkisinde yer almışsa bu durum kabul edilmemektedir.⁵⁴ Bizim hukuk sistemimizde kamu görevlisinin ikinci iş yasağı olmakla birlikte bunun her zaman menfaat çatışmasını önlemeyle ilgisi bulunmadığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla dâhil olduğumuz Kıta Avrupası sisteminde savcının avukatlık veya hukuki danışmanlık yapma yasağının yargıçtakiyle aynı nedenlere dayandığı söylenebilir.

İddia tarafı olarak savcının avukatlıktakine benzer şekilde çekilmeyi gerektiren bir durum olup olmadığına ayrıca bakılmalıdır. Burada savcının avukatla benzer bir yükümlülüğe sahip olmadığı belirtilebilir. Çünkü bizim yargı sistemimizde savcı da yargıç gibi tarafsız bir konumdadır. Burada ancak soruşturmada yer alan savcının kovuşturmada yer almaması gibi durumların menfaat çatışmasından kaçınmanın bir gereği olarak ortaya çıkabileceği söylenebilir ki bu da yargıcın kararına itiraza bakan kişinin aynı yargıç olmamasıyla paralellik göstermektedir. Savcının çekilmesini gerektiren durumlar yargıcın durumuyla nerdeyse aynı olmakla birlikte önemli bir fark bilgilere-delillere erişim noktasında karşımıza çıkmaktadır.

B. Savcının Değerlendirme Yapmasını Gerektiren Haller

Savcının değerlendirme yapması gereken durumlar yargıçla aynı olmakla birlikte yargıcın sorumluluğuna ek bir sorumluluğunun delillere erişim noktasında ortaya çıktığı belirtilebilir. Çünkü savcı normal şartlarda yargıçtan önce delillere ve olayla ilgili bilgilere ulaşmaktadır. Dolayısıyla iddianameyi yargıca sunmadan önce bunun sonuçlarını değerlendirmesini gerektiren durumlar

⁵² European Guidelines on Ethics and Conduct for Public Prosecutors The Budapest Guidelines, Budapest 2005, par. II/ h ve II/o.

⁵³ Yargıtay Cumhuriyet Savcıları Etik Davranış İlkeleri, par. 3/2 ve 5/4.

⁵⁴ Smith Troy “Prosecuting Attorneys Private Practice of The Law”, AGO, Cilt 51-53, Sayı 233, Washington 1952.

ortaya çıkabilir. Hatta kendisinin *çekilmesini* gerektiren bir durum olmasa da yargı sürecinin uzamaması için ve *şüphelinin* mahremiyeti için gerekli tedbirleri alma imkânına sahiptir. *Örneğin* cinsel taciz suçundan *şüpheli* birisinin soruşturmasını yaparken soruşturmanın gizliliği ve masumiyet karinesi gereğince olayı olabildiğince az kişinin bilmesi gerekmektedir. Bu durumda savcının, *şüphelinin* kesin yasaklılık halleri dışında kalan akrabası/arkadaşı olduğunu bildiği yargıcın görevli olduğu, *örneğin* 5. Asliye Ceza Mahkemesi yerine 6. Asliye Ceza Mahkemesine, kovuşturma talebiyle gitmesi için girişimde bulunmasının daha yerinde olduğu belirtilebilir. *Çünkü* burada sanığın hakları yargı içerisindeki *şekli* işbölümünden açıkça daha *önemlidir*. Böylece savcının hukuki ilişki henüz alenileşmeden (kovuşturma aşamasıyla birlikte yargılamanın kamuya açık yapılmasından *önce* henüz soruşturma aşamasındayken) varsa bir sorun bunu büyümeden *çözme* olanağına sahip olması *önem* kazanmaktadır.

IV. Meslek Etiği Kurallarının Yetersiz Olduğu Haller

Yukarıda özellikle yasamaya ilişkin hukuk aktörlerinin menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğundan söz edilmiştir. Bu kapsamda meslek kuruluşlarının veya çeşitli uluslararası örgütlenmelerin koyduğu birtakım ilkelerin yanında doğrudan yasalarda yerleşik hale gelmiş ve zorunlu veya olumsal şekilde meslek etiğine yönelik bu ilkeler hukuk içerisinde kendisine yer bulmuştur. Ancak belli durumlarda etik kaygılarla hazırlanmış olsa bile mevzuat ve meslek kodları etik bir problemin çözümünde yeterli olmayabilir ve yeterli olması da her zaman beklenemez. Bu konuda nasıl bir yol izlenebileceğine ilişkin sadece meslek üyelerinin ne yapmaları gerektiğine ilişkin bir değerlendirmeden ziyade hukukla etik arasındaki ilişkinin ortaya konması gerekmektedir. Bu kapsamda menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu birden çok kişinin üzerinde olabilir ve en önemlisi meslek etiği kurallarını uygulamak etik olmayan bir davranış oluşturabilir veya bu riski barındırabilir. Bu konuda alışılmış olan yöntem kurala uyulması, kural yoksa ilkeye başvurulması, o da çözüm getirmiyorsa etiğe başvurulması şeklindedir. Oysa çoğu kez etiğe başvurulduğundan da söz etmek zordur. Aşağıda bu yöntemin neden tersine çevrilmesi gerektiğiyle ilgili Friedrich Kübler'in görüşlerine ve özellikle İoanna Kuçuradi'nin etik-meslek etiği ayrımı konusundaki görüşlerine başvurulabilir. Menfaat çatışmasına ilişkin ortaya çıkacak problemlerin çözümüne ilişkin ise yasama etiği ve yargı etiği ayrımı yol gösterici olabilirken meslek etiğinin etikle çatıştığı durumlarda hareket edilecek tek noktanın sadece etik olduğu belirtilebilir.

A. Yasama Etiği ile Yargı Etiği Çelişmekteyse

Hukukçuluk mesleği etiği konusunda Kübler ikili bir ayırım yapmaktadır. Buna göre söz konusu olan genel bir meslek etiğinden ziyade yasa koymada ve yasaları

uygulamada karşımıza çıkan mesleğe özgü ödevlerdir.⁵⁵ Bu ödevlerin ilki yasama etiği olarak karşımıza çıkarken yasaları uygulamadaki ödevlerle ilgili olarak da yargı etiği karşımıza çıkmaktadır. Burada “yasa” farklı dönemlerde farklı anlamlara gelmiştir. Liberallik öncesinde yasa insan yapımı olmayan doğal hukuk dönemine denk düşen hukuk üstü bir otoritenin insana seslenmesi şeklindedir.⁵⁶ Liberallikle birlikte hukuk insan ötesi olarak görülmekten çıkmış, insan yapımı olarak görülmüş ve yasamaya ilişkin olarak genelin iyiliğine razı olma ön plana çıkmıştır.⁵⁷ Demokratik hukuk devletine geçişle birlikte ise meslek etiğinin bağlamı ve işlevi değişmiştir. Bu değişim hem yasama bakımından hem de yasanın uygulanması bakımından ortaya çıkmıştır.⁵⁸ Bu aşamada yasaların artık yeterince birbirine dayanarak çıkmaması söz konusu olmuştur. Bu nedenle de yargıcın norm düzeltmeleri yapması, değişen koşullara uyarlılığı sağlaması onun ödevi haline gelmiştir.⁵⁹ Bu sorumluluğun savcı bakımından da benzer şekilde değişikliğe uğradığı söylenebilir. Avukat içinse müvekkilinin menfaatini korurken genelin menfaatlerini de düşünmesi gerektiği noktasında ortaya çıkmaktadır.⁶⁰

Yargıcın, savcının, avukatın kendi menfaati, yakınlarının menfaati, müvekkillerinin menfaati çatıştığında ne yapacağına ilişkin detaylı düzenlemelerin bulunduğu ve ne şekilde hareket etmek gerektiği yukarıda incelenmişti. Fakat bu bir anlamda uygulamadan ziyade yasamaya ilişkin olarak meslek etiğine uygun davranmayla ilgiliydi. Çünkü hangi durumda nasıl davranılacağına ilişkin yasama organı veya barolar gibi kuruluşlar tarafından ortaya konan kurallar ve ilkeler ele alınmıştı. Ancak çıkarılan kuralların her zaman her durumda geçerli olması mümkün olmadığı gibi her an değişen koşullara uygun kurallar çıkarılması ve uygulayıcıların buna ayak uydurması da mümkün değildir. O halde yasamaya ilişkin bir meslek etiği kuralı ile uygulamaya yani yargılamaya ilişkin bir kural çatıştığında ne yapılması gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ne yapılması gerektiğiyle ilgili dile getirilenin esasında adalete uygunluk bakımından yasama etiği mi yargılama etiği mi önceliklidir sorununa ilişkindir. Çünkü Uygur’un belirttiği gibi hukuk etiği adalete ilişkin olup, hukuk uygulamasının nihai amacı da adil sonuçlara ulaşmaktır.⁶¹

55 Friedrich Kübler, “Hukuk Devletinde Yasama ve Yargı Organlarında Meslek Etiği” 3. Baskı, *Etik ve Meslek Etikleri* (Yayına Hazırlayan: Harun Tepe) içinde, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2015, s. 178.

56 Kübler, 2015, s. 179.

57 Kübler, 2015, s. 181-183.

58 Kübler, 2015, s. 184-185, 188.

59 Kübler, 2015, s. 189.

60 Kübler, 2015, s. 191.

61 Gülriz Uygur, “Hukuk Etiğine Giriş”, http://www.bahum.gov.tr/bahumetik/kose_yazileri/makale_bilimsel_yazi/1_makale.htm#_ftn1 (Erişim Tarihi: 20.09.2022).

Yasama etiği mi yargı etiği mi sorusu sorulurken bu ikisinin çatışıp çatışmamasının mümkün olup olmadığı sorusu da cevaplanmalıdır. Bu noktada iki alt soru ortaya çıkar: 1) Yasama etiğine uygun olup yargılama etiğine aykırılık olabilir mi? 2) Yargılama etiğine uygun olup yasama etiğine aykırılık olabilir mi? Burada ikinci sorunun artık mümkün olmadığı iki gerekçeyle söylenebilir. Birincisi doğrudan meslek etiğine aykırı bir kuralın meslek kodlarında emredici şekilde yer aldığını söylemek zordur. İkincisi, bir kuralın yargılama etiğine uygunluk göstermemesi ancak uygulamada, somut durumda adaletsizlik yarattığı için ortaya çıkar. O halde yasama etiği ile yargılama etiği çatışmasının etik amaçla yasama tarafından yapılan bir kuralın a) somut durumda adil olmaması veya b) yetersiz olması şeklinde karşımıza çıktığı belirtilebilir. Dolayısıyla böyle bir çatışmada yargılama etiğine uygun davranış, yasamadaki yetersiz olmayla ilgili adil sonuçlara ulaştırmaya yaklaştırır. Bu konuyla ilgili menfaat çatışması üzerinden ülkemizdeki düzenlemelerden hareketle yukarıda yargıcın avukatın eski işiyle ilgili olarak avukatlıktan kaçınması gereken durumlara ilişkin verilen örnek tekrarlanabilir. Avukatlık Kanununda “*Devlet, belediye, il özel idare ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin kapsamına giren iktisadi Devlet Teşekkülleri ile kamu iktisadi kuruluşları ve bunların müessesesi, bağlı ortaklık ve iştiraklerinde çalışanlar, buralardan ayrıldıkları tarihten itibaren iki yıl geçmeden ayrıldıkları idare aleyhine dava alamaz ve takipte bulunamazlar.*”⁶² Bu hükümle ilgili yasama etiği bakımından beklenen ödevin karşılanmadığı söylenebilir. Çünkü maddede sayılan kurumlar dışında başka kurumlar bakımından da menfaat çatışması çıkması çok olasıdır ve bu durum yasayı hazırlayanların gözünden kaçmıştır. Zaten yeni kanun taslağında başka kurumların da yasaklılık kapsamına dâhil edilmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir. Taslakta yeni kişiler veya gruplar da lehe-aleyhe avukatlık yapma yasağı ayrımı yapılmaksızın yasaklılık kapsamına alınmıştır.⁶³ Burada kanun taslağı ve kanun olmasa da avukatın ilke olarak menfaat çatışmasından kaçınması yargılama etiğine uygunluk göstereceği için yasama etiği-yargı etiği ayrımında, yargılama etiğine uygun davranışın yasama etiğindeki eksikliği bir ölçüde giderdiği söylenebilir. Ancak kuralın veya ilkenin somut duruma uygulanmasında adaletsiz sonuçlara neden olunması ihtimalini yargı etiğinden hareketle çözmek mümkün gözükmemektedir. Bunun için meslek etiğiyle etik çatıştığında ne yapılabileceğine bakılmalıdır.

62 Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969, m. 14.

63 Avukatlık Kanunu Taslağı, m. 83, <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/AVUKATLIK%20KANUNU%20TASLA%C4%9EI.pdf> (Erişim Tarihi: 25.09.2022).

B. Meslek Etiği Sorumluluğu Etik Sorumlulukla Çelişmekteyse

Meslek etikleri *Kuçuradi*'ye göre belli bir mesleğin icrasında kullanılacak ortak norm arayışı şeklinde karşımıza çıkmaktadır ve her normun dünyada da ortak bir norm halini alabileceği gözden kaçırılmaktadır.⁶⁴ Bunun gözden kaçırılması da meslek etiği normlarının her tek durumda etik bir çözüm getirememesine neden olduğu belirtilebilir. Çünkü meslek etiği normları ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlkeler ise bir gerekliliğe işaret etmekte, her zaman geçerli olsa dahi her tek durumda geçerli değildir.⁶⁵ Yani bir meslek etiği ilkesi somut olaydan bağımsız olarak bakıldığında geçerliken, somut olaya uygulandığında etikle çelişebilmektedir.

Hukukçular için meslek etiğiyle etiğin çelişmesi iki kapsamda ortaya çıkabilir. Birincisi yasama etiğiyle etiğin çatışması şeklindeyken ikincisinin yargı etiğiyle etiğin çatışması şeklinde olduğu belirtilebilir. Burada yasa koyucuların –oylamaya yetkisi olmayan ama yasa yapım sürecine katılan her bir kişinin dâhil- ödevi etik davranışa hukuki gerekçelendirme zemini sunmakla ilgiliyken, yargılama etiğinde kişi ile kişi ilişkisi söz konusudur ve bu ilişkiyle ilgili hukukçunun etik davranabilmesinin hukuki zeminini sunan yasamadır. Dolayısıyla her iki sorumluluk da birbiriyle yakın ilişki içerisindedir. Ancak kişi-kişi ilişkisinin somutlaştığı alan yargı etiğine ilişkin olduğu için üzerinde durulması gereken kısmın uygulama kısmı olduğu belirtilebilir. Çünkü etik davranması beklenen avukat, yargıç veya savcının o durumda yasama ödevine ilişkin bir şey yapmaktan ziyade mevcut yasal düzenlemeyle, etik kodlarla ilgili bir kuralı veya ilkeyi uygularken, yani yargı etiğiyle ilgili bir eylemde bulunurken etik-meslek etiği çatışması ortaya çıkabilecektir. Bu çatışmada etiğe uygun davranma ödevinin de somut durumdaki kişinin veya kişilerin üzerinde olması beklenmektedir.

Kişi etik sorumluluğunu nasıl yerine getirebilir, nasıl bir yol izlemesi gerekir sorusuna *Kuçuradi*'nin etik görüşü kapsamında ulaşmak mümkündür. Çünkü hukukçular için her tek durumun biricikliği onun etik görüşündeki tek durum değerlendirmesiyle paralellik göstermektedir. O halde menfaat çatışmasına ilişkin sorunlara *Kuçuradi*'nin etik görüşü nasıl uygulanabilir sorusunu cevaplandırmak gerekir. Bununla ilgili doğru bir cevaba ulaşmak için yaygın bir kanı olan etik-hukuk ilişkisinden bahsedilmelidir. Bu çok eski bir tartışma olmakla birlikte burada cevaplanacak şey hukuktan etiğe mi bakılmalı etikten mi huku-

64 İoanna Kuçuradi, "Felsefi Etik ve Meslek Etikleri" *Etik ve Meslek Etikleri*, 3. Baskı, (Yayına Hazırlayan: Harun TEPE) içinde, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2015, s. 33.

65 İoanna Kuçuradi, "Normların Bilimsel Temellendirilebilirliği" *Çağın Olayları Arasında* (İoanna Kuçuradi) içinde, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2009, s. 179-180.

ka bakılmalı sorusuyla sınırlıdır. Bu konuda *Joseph Raz*'ın “Yargıçlar da insandır” cümlesi yol göstericidir. Bu cümleyle *Raz* yargıçların da diğer insanlar gibi etikle bağlı olduğunu ifade etmekte ve verilen kararların insanların yaşamını etkilediği için etik kararlar olduğunu belirtmektedir.⁶⁶ Bu anlamda yargıçların etiği bir kenara atması önlenirken, etiğin hukuka müdahalesi mümkün kınılmaktadır.⁶⁷

Raz'a paralel biçimde *Kuçuradi* de yargıçların kişiler olarak yargıçlık yaptığını belirtmektedir.⁶⁸ Yine *Raz*'la paralel biçimde *Kuçuradi*, yargıcın eylemini etik yapan şeyi yargılananların yaşamına doğrudan etki etmesiyle açıklamaktadır.⁶⁹ Yargıç dışındaki avukat ve savcının da vereceği ‘kararlar’ hukuk tekniği bakımından karar olmasa da etik bakımdan karar niteliği taşıyabilmekte ve tıpkı yargıçlarındaki kadar insan yaşamını etkileyebilmektedir. Çünkü neticede etik ilişkisi insanlar arası bir ilişkidir ve en temelde olanıdır.⁷⁰ Bu yargıçlarınkiyle aynı olmasa da avukat ve savcılar için de geçerlidir. Çünkü bütün ilişkilerin temeli nihayetinde gelip bir etik ilişkiye dayanır ve bir kişiyle karşılaşırız.⁷¹ *Raz*'ın ve *Kuçuradi*'nin düşüncelerinden etiğe hukukla değil hukuka etikle bakılabileceği sonucu çıkar. Her iki düşünür bakımından da hukuk, etiği bir kenara atmayı gerektirmez, hatta *Kuçuradi* bakımından hukukçulardan etiğe uygun davranması beklenir. O halde yaygın bir düşünce olan açık/somut hukuk kuralı varken etik gerekçelerle bunun dışına çıkılamayacağı tersine dönmektedir. Bunun *Kuçuradi*'nin etik görüşü açısından pratik sonucu şudur: önce kural ve ilkelere bakıp sonra etiğe bakılmamalıdır. Önce bulunulacak eylemin etik olup olmadığına bakılmalı, sonra kural ve ilkelerden hareket edilmelidir. Bu noktada mevcut kural ve ilkeler etik eyleme gerekçe oluşturmaya yarayan yardımcı kaynak haline gelmektedir. Oysa tersi bir yöntem izlendiğinde etik, hukukun (kural ve ilkelerin) yardımcı kaynağı olarak görülecekti. Bu durum da etiğe hukukla bakmak yanlısına götürmektedir.

Bu kapsamda bir menfaat çatışması varsa yukarıda bahsedilen bütün meslek etiği kuralları ve ilkeleriyle diğer usul hükümleri ancak yardımcı ve ikincil nitelikte olacaktır. Dolayısıyla etik davranma ödevi açıkça bir kurala veya ilkeye aykırı davranmayı gerektirebilecektir. Bu *Kuçuradi*'nin belirttiği tek durum değerlendirmesinin de bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Menfaat çatışmasıyla ilgili olarak neden önce etikten hareket edilmesi gerektiğine örnekler

⁶⁶ Uygur, 2013, s. 143-144.

⁶⁷ Uygur, 2013, s. 149.

⁶⁸ Uygur, 2013, s. 147.

⁶⁹ Kuçuradi, 2015, s. 133.

⁷⁰ Kuçuradi, 2015, s. 3.

⁷¹ Kuçuradi, 2015, s. 5-7.

verilebilir. “Menfaat çatışması görüntüsü verilmemelidir.” bir ilke olarak ele alındığında bazen bu görüntünün verilmesinin etik davranmanın kaçınılmaz bir gereği olduğu söylenebilir. Örneğin tecavüze uğrayan ve bıçaklanan bir adamın avukatı Ahmet’e sadece öldürmeye teşebbüsten davacı olduğunu söylediğini düşünebiliriz. Bu durumda savcının elinde tecavüz görüntüleri olmasına rağmen suçu saklaması birçok hukuk kuralına aykırı olduğu gibi meslek etiği kurallarına da aykırıdır. Savcının da zaten saklamayı düşünmediği ve müvekkilini suçu saklamama konusunda ikna etmiş olduğu varsayılrsa bile, burada hukuken ikna etmeyi gerektiren bir durum olmamasına rağmen mağdurun halinden anlama ve onu her yönüyle gözetme söz konusudur. Bu davada faillerden birinin savcıyla çocukluk arkadaşı olması durumunda menfaat çatışması nedeniyle avukatın vekillikten çekilmesi gerekir. Ancak savcı soruşturmadan çekildiğinde olayı daha çok kişinin öğrenecek olması mağduru ikinci kez mağdur edecek ve mağdurun sağlığı bakımından ciddi sonuçları olacaktır. Bu durumda önce kurala başvurulsa açık bir kural olmadığı için menfaat çatışması görüntüsü verilmemelidir ilkesine gidilecekti ve tek durumun gerektirdikleri görülmeyecekti ve mağdurun defalarca daha mağdur edilmesinin önü açılacaktı. Oysa önce etiğe başvurulduğunda, o tek durumda yapılması gerekenin bilgisine ulaşılabileceği için fazladan olumsuzlukların önüne geçilmiş olmaktadır.

Sonuç

Menfaat çatışmasından kaçınma sorumluluğu tarafsızlık, sır tutma sorumluluğu ve bağımsızlık gibi usul kurallarına, meslek kodlarına ve etiğe ilişkin bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bir hukuk mesleği için farklı davranmayı gerektirebilen menfaat çatışmasından kaçınmanın ise etikten hareketle doğru bir çözüme ulaştıracağı belirtilebilir. Bu noktada yasama etiği ve yargı etiği ayrımının yasamadaki eksikleri giderme bakımından yol gösterici olduğu söylenebilir ve ikisinin çelişmesi durumunda etik sorumluluğun mevcut somut olayla bakımından avukat, yargıç ve savcının üzerinde olduğu belirtilmelidir. Bu ayrım bir noktaya kadar problemlerin çözümünde etkili olabilirken asıl başvurulması gerekenin değer ve değerler bilgisi olduğu sonucuna ulaşılabılır. Bunun için ise sırasıyla kural-ilke-değer ve değerler bilgisinden değil değer ve değerler bilgisi anlamında etikten hareket etmek gerektiği söylenebilir. Bu noktada kural ve ilkelerin etiğe göre ikincil olması onların önemsiz olduğu anlamına gelmemekte, hatta hukuki gerekçelendirme için olmazsa olmaz nitelikte olduklarını göstermektedir. Kural ve ilkelerin etiğe göre ikincil konumda sayılmasının nedeni etik bir eylemde bulunmayı daha mümkün kılmasıyla ilgili olduğu belirtilmelidir.

Usul kuralları ve etik kodlardan oluşan somut kurallar varken değer ve değerler bilgisinden hareket etmenin keyfiliğe yol açabileceği düşünülebilir. Fa-

kat bu kaygı değer ve değerler bilgisinden hareket edildiğinde, yani merkeze kültürel değer yargıları değil de etikten hareketle ulaşılan insanın değerli olduğu bilgisi konulduğunda giderilebileceği söylenebilir. Kaldı ki somut hukuk kurallarının soyut hukuk kurallarından veya ilkelerinden öncelikli olduğunu gösteren kanıtlar bulunmamaktadır. En azından bazı durumlarda soyut kuralın somut olandan öncelikli olduğu şeklindeki bir önermeyi çürütecek yeterli ve inandırıcı kanıt bulunmamaktadır. Benzer şekilde etikten hareket etmenin olumsuz sonuçlara yol açabileceğini, menfaat çatışmasını normalleştirebileceğini söylemek zordur. Çünkü etikten hareket eden kişinin hareket edeceği sınırlar, hukuk kurallarıyla çizilen sınırlardan çok takdir yetkisi ve korkulduğu gibi keyfilik tanımamaktadır. Aksine *Kuçuradi*'nin etik görüşündeki sınırlar çok daha zorlayıcı ve hakları koruyucu niteliktedir. Zira her tek durum için etik açıdan ayrı bir değerlendirmeyi şart koşmaktadır. Dolayısıyla etiğin değer ve değerler bilgisinden hareket edilen doğru bir değerlendirmenin sonucunda hukukçuların menfaatlerini önceleyeceği bir sonuca ulaşmalarının mümkün olmadığı belirtilmelidir.

KAYNAKLAR

Kitaplar ve Makaleler

- Aronson, Robert H., “Conflict of Interest”, *Washington Law Review*, Sayı 52, 1977, s. 807-859.
- Cevizci, Ahmet, *Uygulamalı Etik*, Say Yay, Ankara 2016.
- Garner, Bryan A. (Ed.), *Black’s Law Dictionary*, 8. Baskı, Thomson-Reuters Press, 2004.
- Joy, Peter A., “Lawyers Serving as Judges, Prosecutors, and Defense Lawyers at the Same Time: Legal Ethics and Municipal Courts”, *Washington University Journal of Law & Policy*, Cilt 51, 2016, s. 23-59.
- Karnavas, Michael G., *Lawyer’s Ethics*, OSCE Mission to Skopje Publishing, 2016.
- *Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, Yeni Ahit (İncil) Matta’ya Göre 6:24*, Zafer Matbaası Yay, İstanbul 1991.
- Kuçuradi, İoanna, “Felsefi Etik ve Meslek Etikleri”, 3. Baskı, *Etik ve Meslek Etikleri* (Yayına Hazırlayan: Harun Tepe) içinde, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2015, s. 27-43.
- Kuçuradi, İoanna, “Normların Bilimsel Temellendirilebilirliği” Çağın *Olayları Arasında* (İoanna Kuçuradi) içinde, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2009, s. 175-182.
- Kuçuradi, İoanna, *Etik*, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2015.
- Kübler, Friedrich, “Hukuk Devletinde Yasama ve Yargı Organlarında Meslek Etiği” 3. Baskı, *Etik ve Meslek Etikleri* (Yayına Hazırlayan: Harun TEPE), Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2015, s. 177-192.
- Resnik, David B.; Elmore, Susan A., “Conflict of Interest in Journal Peer Review”, *Toxicologic Pathology*, Cilt 46, Sayı 2, Sage Publishing, 2018, s. 112-114.
- Rose, Jonathan, “The Ambidextrous Lawyer: Conflict of Interest and the Medieval and Early Modern Legal Profession”, *The University of Chicago Law School Roundtable Unbound Collections*, Sayı 7-137, 2000, s. 137-203.
- Ryan, Patrick J., “Judicial Disqualification Based on a Conflict of Interest”, *Loyola of Los Angeles Law Review*, Cilt 12, Sayı 4, 1979, s. 1057-1080.
- Shaman, Jeffrey M., “Bias on the Bench: Judicial Conflict of Interest”, *Georgetown Journal of Legal Ethics*, Cilt 3, Sayı 2, 1989, s. 245-290.
- Troy, Smith, “Prosecuting Attorneys Private Practice of The Law”, *AGO*, Cilt 51-53, Sayı 233, Washington 1952.
- Uygur, Gülriz, “Hukuk Etiğine Giriş”, http://www.bahum.gov.tr/bahumetik/kose_yazileri/makale_bilimsel_yazi/1_makale.htm#_ftn1 (Erişim Tarihi: 20.09.2022).
- Uygur, Gülriz, *Hukukta Adaletsizliği Görmek*, Türkiye Felsefe Kurumu Yay, Ankara 2013.

Mevzuat

- Avukatlık Kanunu Taslağı, <http://www.kgm.adalet.gov.tr/DUYURULAR/AVUKATLIK%20KANU%20TASLA%C4%9EI.pdf> (Erişim Tarihi: 25.09.2022).
- Avukatlık Kanunu, Resmi Gazete S. 13168, C. 8, 1969.
- Basic Principles on The Role of Lawyers, Havana 1990.

- Ceza Muhakemesi Kanunu, Resmi Gazete S. 25673, C. 44, 2004.
- Commentary On The Bangalore Principles of Judicial Conduct, United Nations Office on Drugs and Crime, 2007.
- European Guidelines on Ethics and Conduct for Public Prosecutors The Budapest Guidelines, Budapest 2005.
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Resmi Gazete S. 27836, C. 50, 2011.
- IBA International Principles on Conduct for the Legal Profession, International Bar Association Publishing, London 2011.
- The Bangalore Principles of Judicial Conduct, Hague 2002.
- Türk Medeni Kanunu, Resmi Gazete S. 24607, C. 41, 2001.
- Türkiye Barolar Birliği Meslek Kuralları, 26 Ocak 1971 Tarihli TBB Bülteni, Ankara 1971.
- Yargıtay Cumhuriyet Savcıları Etik Davranış İlkeleri, Ankara 2017.
- Yargıtay Yargı Etiği İlkeleri, Ankara 2018.